

УДК 378.6:355.233:[355.01(477):(470+571)]

Ігор Радомський,
кандидат педагогічних наук, доцент
Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України
імені Івана Зязюна, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-2452-0898>
DOI: 10.33099/2617-1775/2025-02/182-193

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ТА ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

***Анотація:** У статті визначено особливості професійного розвитку викладачів вищої військової школи в контексті неформальної та інформальної освіти на засадах андрагогічного підходу. Використано теоретичні методи системного аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, узагальнення та систематизації. Розкрито сутність поняття «професійний розвиток» у законодавчих і наукових джерелах, уточнено його зміст стосовно діяльності науково-педагогічних працівників вищих військових навчальних закладів. Виокремлено основні напрями вдосконалення професійного розвитку викладачів на відомчому, інституційному та індивідуальному рівнях. Обґрунтовано значення андрагогічного підходу як основи розвитку здатності викладачів до самонавчання, рефлексії, використання попереднього досвіду й практичного застосування нових знань. Показано роль неформальної та інформальної освіти як чинників безперервного професійного зростання, формування ключових компетентностей і підвищення ефективності військово-педагогічної діяльності. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням інноваційних технологій, інтегрованих моделей і механізмів підтримки професійного розвитку викладачів у системі вищої військової освіти.*

***Ключові слова:** професійний розвиток; викладач; вищий військовий навчальний заклад; андрагогічний підхід; неформальна освіта; інформальна освіта.*

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси у системі військової освіти зумовлюють необхідність оновлення підходів до професійного розвитку викладачів вищої військової школи. Підготовка педагогічних кадрів, здатних ефективно реалізовувати освітні програми у контексті воєнних викликів, інновацій та інтеграції України до європейського освітнього простору, вимагає створення цілісної системи неперервного навчання, що поєднує формальну, неформальну та інформальну освіту. Особливого значення набуває андрагогічний підхід, який орієнтує процес професійного становлення викладача на активну позицію дорослого суб'єкта навчання, його саморозвиток і рефлексивне осмислення власного досвіду.

Як зазначають Л. Олійник, С. Іллющенко та Ю. Грищук професійний розвиток викладачів вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ) виступає стратегічним ресурсом підвищення якості системи військової освіти, адже саме рівень кваліфікації науково-педагогічних працівників (далі – НПП), умови їхньої праці та життя, загальна культура, моральні якості безпосередньо впливають на результативність освітнього процесу та конкурентоздатність національної вищої школи [8, 164].

Водночас аналіз зазначеної проблематики свідчить про відсутність в Україні єдиної сталої моделі професійного розвитку науково-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти. Кожен заклад вищої освіти формує власну унікальну модель професійного розвитку науково-педагогічних працівників, в якій зосереджено увагу на певному виді професійного розвитку [7, 117].

Особливої актуальності проблема набуває в умовах воєнного стану, оголошеного внаслідок військової агресії РФ проти України. Ситуація спричинила суттєві ускладнення у сфері професійного розвитку викладачів ВВНЗ, зумовивши появу специфічних проблем і нових викликів [2, 58]. Відтак, пошук ефективних підходів до вдосконалення системи професійного розвитку науково-педагогічних працівників ВВНЗ та інших закладів освіти сектору безпеки і оборони України визначає наукову та практичну значущість пропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні дослідники приділяють значну увагу проблематиці професійного розвитку викладачів вищої школи, що охоплює низку важливих напрямів. Зокрема, питання навчання дорослих на андрагогічних засадах загалом та професійного розвитку педагогічного персоналу зокрема розглядали у своїх працях О. Аніщенко, О. Баніт, О. Дубасенюк, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, В. Олійник, С. Сисоєва, Т. Сорочан та інші науковці. Проблеми безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти досліджували Н. Косенко, Г. Кравченко, В. Олійник, В. Осадчий та ін. Значний внесок у вивчення питань професійного розвитку офіцерських, наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в системі військової освіти України зробили А. Вітченко, О. Діденко, А. Зельницький, І. Козубцов, М. Нещадим, В. Осьодло, Ю. Приходько, В. Рахманов, В. Стасюк, В. Телелим, О. Торічний, Ю. Черних, В. Шемчук, В. Ягупов та інші.

Мета статті полягає у виокремленні напрямів вдосконалення професійного розвитку викладачів вищих військових навчальних закладів в умовах неформальної та інформальної освіти на основі андрагогічного підходу на відомчому, інституційному та індивідуальному рівнях.

Методи дослідження. Дослідження проведене із застосуванням методів системного аналізу і синтезу, індукції та дедукції, порівняння, узагальнення, систематизації.

Виклад основного матеріалу. Поняття «професійний розвиток» в законодавстві України, отримало визначення в Законі України «Про освіту» як складник освіти дорослих та трактується як «безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності» [3].

У «Методичних рекомендаціях для професійного розвитку науково-педагогічних працівників» професійний розвиток визначається як «безперервний процес набуття нових та вдосконалення раніше набутих професійних та загальних компетентностей, необхідних для професійної діяльності, що передбачає постійну самоосвіту та інші види і форми професійного зростання і може здійснюватися шляхом формальної та неформальної освіти, стажування, здійснення професійної діяльності тощо» [5].

Дослідники розглядають професійний розвиток науково-педагогічних працівників як складний, багаторівневий, пролонгований та поетапний процес, що охоплює становлення фахівця, професіонала й особистості, включає періоди професійної адаптації, набуття досвіду, формування і вдосконалення педагогічного професіоналізму, творчого самовираження і самореалізації, розвитку педагогічної майстерності [8, 166].

Професійний розвиток науково-педагогічних працівників передбачає підвищення кваліфікації, стажування, самоосвіту, участь у науково-методичній діяльності, оволодіння сучасними технологіями викладання та формування індивідуальної освітньої траєкторії.

У контексті вищої військової школи професійний розвиток викладача доцільно визначати як цілеспрямований, безперервний процес самовдосконалення, підвищення педагогічної, фахової, комунікативної, цифрової, психологічної та лідерської компетентностей на основі поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти, спрямований на ефективне виконання освітніх, виховних і військово-професійних функцій у динамічних умовах служби та освітнього середовища.

Ефективність цього процесу у ВВНЗ забезпечується створенням проблемно-рефлексивного освітнього середовища, що сприяє розвитку професійної готовності до виконання педагогічних і командних функцій, стимулює творчий пошук, самоаналіз і самореалізацію викладача [6, 303].

У сучасних умовах воєнного стану, як зазначає А. Вітченко [2, 68], професійний розвиток викладачів ВВНЗ ускладнюється впливом низки об'єктивних та суб'єктивних чинників, які позначаються на ставленні до професії, самооцінці, внутрішній мотивації та якості викладання. Це актуалізує потребу у вдосконаленні процесу професійного розвитку, спрямованому на подолання надмірної директивності в управлінні, посилення соціально-психологічного супроводу та підвищення суб'єктності офіцерів, що виконують науково-педагогічні функції. Науковець наголошує, що традиційна практика професіоналізації науково-педагогічних працівників часто характеризується безсистемністю, формалізмом і знаннецентризмом, що потребує оновлення з урахуванням неперервності професійного вдосконалення та пошуку оптимальних підходів у нестабільних умовах [1, 23-24].

Важливою тенденцією сучасності є визнання концепції навчання впродовж життя, що передбачає безперервне вдосконалення особистості.

Професійна військова освіта, яка інтегрується в систему освіти дорослих, реалізує принципи андрагогічного підходу.

Андрагогічний підхід має глибоке теоретичне підґрунтя, розроблене у працях М. Ноулза, К. Роджерса, П. Джарвіса, Д. Колба. Згідно з концепцією М. Ноулза, навчання дорослих є самокерованим процесом, у якому вирішальну роль відіграють досвід, внутрішня мотивація та практична орієнтація здобутих знань. К. Роджерс наголошував на необхідності створення підтримувального освітнього середовища, заснованого на довірі та взаємоповазі, що стимулює самовираження й рефлексію. П. Джарвіс розглядав освіту дорослих як безперервний процес осмислення досвіду, а Д. Колб підкреслював циклічний характер навчання через переживання, аналіз, узагальнення й експериментування. Ці теорії визначають методологічні засади професійного розвитку викладачів вищих військових навчальних закладів, сприяючи поєднанню практичного досвіду, самоосвіти та науково-дослідної діяльності.

Викладачі та військові фахівці найбільш ефективно навчаються тоді, коли мають можливість одразу застосувати здобуті компетентності. Це потребує створення сприятливого психологічного клімату та використання стратегій, орієнтованих на навчання, самонавчання й отримання практичного досвіду. Важливу роль у цьому процесі відіграє самоефективність, тобто впевненість особистості у власній здатності до опанування нових компетентностей [9].

Запровадження андрагогічних моделей підготовки здобувачів вищої освіти розширює професійні функції викладача. Якщо традиційна педагогічна модель передбачала роль «джерела знань», то андрагогічний підхід орієнтує викладача на організацію спільної діяльності та створення комфортних умов для навчання дорослих, що вимагає від нього спеціалізованих компетентностей. Викладач постає не лише як носій знань, а й як наставник, консультант, тьютор, фасилітатор, медіатор, координатор та майстер, здатний забезпечити комплексний супровід освітнього процесу [11, 195; 10, 31].

Серед ключових функцій викладача вищої школи як андрагога варто виокремити наступні: визначальну (допомога здобувачам освіти у виборі профілю освітньої програми); планувальну (проектування індивідуальних освітніх маршрутів і способів організації навчання); мотиваційну (створення сприятливих психолого-педагогічних умов для навчання здобувачів освіти); методичну (добір найефективніших методів і технік навчання); залучення (забезпечення доступу до ресурсів та комунікаційних засобів); оцінну (узгодження академічної оцінки та самооцінки результатів навчання) [12, 125; 10, 32].

Важливою складовою професійного розвитку викладачів ВВНЗ є залучення до неформальної та інформальної освіти. Неформальна освіта охоплює цілеспрямовану діяльність поза межами формальної системи, яка реалізується через курси підвищення кваліфікації, тренінги, семінари, воркшопи, стажування тощо. Вона забезпечує адаптацію змісту навчання до актуальних потреб військової освіти, сприяє розвитку практичних компетентностей і вдосконаленню педагогічної майстерності [4, 48].

Інформальна освіта, що здійснюється у повсякденній професійній діяльності через самонавчання, самоосвіту, взаємонавчання в колективі, професійні дискусії, участь у науково-методичних заходах, формує вміння критичного мислення, гнучкості та креативності. Саме інформальна освіта часто стає джерелом найбільш актуального досвіду, що дозволяє викладачу швидко реагувати на зміни освітнього середовища та суспільних запитів [1, 23–24].

Поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти забезпечує цілісність професійного розвитку науково-педагогічних працівників, відкриває можливості для індивідуалізації освітніх траєкторій, підвищує гнучкість і динамічність підготовки. Для викладачів ВВНЗ це набуває особливої ваги, адже постійне самовдосконалення, розширення пізнавальних інтересів та оволодіння новими педагогічними технологіями безпосередньо впливають на якість освітнього процесу та ефективність підготовки військових фахівців [4, 48].

Таким чином, андрагогічний підхід у поєднанні з можливостями неформальної та інформальної освіти створює методологічну основу для професійного розвитку викладачів ВВНЗ. Він дозволяє не лише компенсувати обмеження традиційних моделей професіоналізації, а й забезпечити гнучкість, мобільність та орієнтацію на потреби дорослого суб'єкта навчання. Водночас специфічні умови функціонування ВВНЗ, особливо в умовах воєнного стану, актуалізують необхідність вироблення цілеспрямованих і практично орієнтованих напрямів удосконалення професійного розвитку науково-педагогічних працівників. Саме цим завданням зумовлено подальший виклад матеріалу.

Наукове вивчення та аналіз змісту професійного розвитку науково-педагогічних працівників ВВНЗ створили передумови для визначення напрямів щодо їх подальшого розвитку в умовах неформальної та інформальної освіти на основі андрагогічного підходу. При їх визначенні було враховано комплекс зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на професійний розвиток, а також вимоги вищої освіти, науки й суспільства до якості підготовки викладача закладу вищої освіти загалом. Окремо взято до уваги специфіку професійного становлення викладачів ВВНЗ, яка визначається:

- чіткою спеціалізацією, інтенсивністю та короткостроковістю;
- пріоритетністю практичної спрямованості навчання, орієнтованої на розв'язання конкретних завдань професійної діяльності;
- потребою у ґрунтовному вивченні дисциплін, важливих для забезпечення національної безпеки та міжнародної взаємодії;
- реалізацією принципу неперервного навчання протягом військової кар'єри.

Професійний розвиток викладачів ВВНЗ в умовах неформальної та інформальної освіти на основі андрагогічного підходу доцільно розглядати в єдності трьох взаємопов'язаних аспектів:

- наукового – розвиток навичок організації та здійснення наукової діяльності (від визначення проблеми, формулювання теми, побудови наукового апарату до представлення результатів дослідження);
- методичного – розвиток і підтримання готовності до організації освітнього процесу у ВВНЗ (розробка навчально-методичного забезпечення, створення посібників, методичних рекомендацій, дистанційних курсів тощо);
- праксеологічного – усвідомлення викладачем власних індивідуальних особливостей, сильних і слабких сторін професійної діяльності, визначення шляхів самовдосконалення та побудова особистісної й професійної траєкторії розвитку.

Аналіз змісту професійного розвитку науково-педагогічних працівників ВВНЗ дає підстави виокремити низку зовнішніх і внутрішніх факторів, які визначають динаміку цього процесу.

До зовнішніх належать: модернізація системи військової освіти України, впровадження стандартів підготовки офіцерських кадрів за принципами НАТО, зростання ролі цифрового освітнього середовища, суспільний запит на ефективність і гуманістичність навчання.

Внутрішні фактори охоплюють професійну мотивацію, готовність до самоосвіти, педагогічну рефлексію, прагнення до творчої самореалізації та високий рівень етичної відповідальності.

Специфіка професійного розвитку викладачів ВВНЗ полягає у поєднанні військово-професійної, педагогічної та науково-дослідної діяльності, що вимагає гнучкого мислення, психологічної стійкості та здатності швидко оновлювати знання в умовах змін.

Отже, враховуючи зовнішні та внутрішні фактори впливу, сучасні вимоги до якості підготовки викладача та специфіку професійного розвитку викладачів ВВНЗ, можна виокремити низку напрямів, спрямованих на вдосконалення їхнього професійного розвитку в умовах неформальної та інформальної освіти з опорою на андрагогічний підхід на відомчому, інституційному та індивідуальному рівнях.

Виокремлення рівнів (відомчого, інституційного та індивідуального) зумовлене системним і суб'єктно-діяльним підходами, які дають змогу розглядати професійний розвиток як багаторівневий процес, у межах якого взаємодіють різні суб'єкти — держава, відомство, заклад освіти та сам викладач. Кожен із рівнів виконує власну функцію щодо створення умов, управління чи самореалізації в системі професійного зростання викладача вищої військової школи.

На *відомчому рівні* професійний розвиток викладачів ВВНЗ доцільно спрямовувати на:

- формування позитивних мотиваційних установок щодо постійного навчання викладачів упродовж військової кар'єри шляхом конкретизації та об'єктивізації системи професійних вимог і критеріїв оцінювання їхньої педагогічної (науково-педагогічної) діяльності;

- розвиток системи професійної військової освіти з урахуванням сучасних викликів і тенденцій;

- інтеграцію ВВНЗ у національний та міжнародний освітній простір через співпрацю із закладами вищої освіти, військовими навчальними закладами держав-членів НАТО;

- розвиток професійної мобільності викладачів шляхом участі в міжнародних стажуваннях у військових навчальних закладах держав-членів НАТО з метою підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності та впровадження кращих європейських практик.

У процесі таких стажувань викладачі матимуть можливість:

- ознайомлюватися з новітніми тенденціями у сфері вищої та військової освіти;

- вивчати кращі практики організації освітнього процесу та методики викладання;

- розвивати загальні компетентності (громадянські, соціальні, критичного мислення, комунікативні, емоційно-ціннісні тощо) та професійні компетентності (мовленнєві, інформаційні, цифрові, управлінські, інклюзивні, у сфері військових наук тощо);

- організацію стажування викладачів у військових частинах для підтримання практичної компетентності, оновлення знань про сучасні види озброєння, техніку та бойовий досвід.

На *інституційному рівні (ВВНЗ і наукових установ)* професійний розвиток НПП доцільно забезпечувати через:

- створення розвивального та рефлексивного освітнього середовища, яке забезпечує сталий професійний розвиток викладачів, підтримку технологічної, наукової й інформаційної бази та сприяє формуванню педагога як самодостатньої особистості, здатної до безперервного самовдосконалення упродовж військової кар'єри;

- кадрову політику ВВНЗ, спрямовану на ефективне стимулювання професійного розвитку викладачів (матеріальне, соціальне, кар'єрне, емоційне заохочення) у єдності наукового, методичного та праксеологічного аспектів;

- розробку стратегічних програм безперервної освіти, які надають можливість кожному викладачу розробляти індивідуальну програму й маршрут професійного розвитку залежно від інтересів, прагнень і потреб, забезпечуючи баланс між військово-професійною, педагогічною та андрагогічною підготовкою;

- цільові програми військово-професійної підготовки й перепідготовки викладачів (науково-методичні семінари, тренінги професійного зростання, військового лідерства, командної роботи, викладацькі майстерні, курси з розвитку андрагогічної майстерності та ін.);

- впровадження гнучких і мобільних форм роботи з НПП, зокрема:

- розвивального навчання (конструювання знань, діалогічне спілкування, інтенсифікація взаємодії);

- проблемного навчання (створення навчально-проблемних ситуацій і пошук шляхів їх розв'язання);
- психолого-педагогічного супроводу науково-методичної роботи;
- інноваційних педагогічних технологій, які спонукають до авторських напрацювань та оригінальних рішень;
- створення діагностичної моделі професійного розвитку, що дозволяє викладачам самостійно визначати рівень своїх навичок та планувати їх подальший розвиток;
- системний моніторинг професійного розвитку НПП із подальшим індивідуальним плануванням підвищення кваліфікації та побудовою персональних освітніх траєкторій;
- спрямування діяльності методичних підрозділів на супровід, координацію та коригування процесу професійного розвитку викладачів відповідно до реальних потреб ВВНЗ (у військово-професійній, психолого-педагогічній та андрагогічній площинах).

На *індивідуальному рівні* професійний розвиток НПП ВВНЗ передбачати у наступних напрямках:

- самоусвідомлення і саморозвиток:
 - формування адекватної самооцінки власних знань, умінь, особистісних якостей та ресурсів;
 - свідома робота над розвитком особистісних і професійних якостей з урахуванням особливостей освітнього середовища ВВНЗ;
 - забезпечення рефлексії, виявлення власних досягнень і недоліків, пошук шляхів їх подолання.
- індивідуальне планування кар'єри та освіти:
 - розробка й реалізація індивідуальних програм професійного розвитку відповідно до освіти, досвіду, стилю діяльності й уподобань;
 - вдосконалення здатності навчатися впродовж професійної діяльності для вирішення нових завдань, зумовлених викликами часу.
- психологічна готовність і стійкість:
 - формування психологічної стійкості в умовах війни, опанування техніками стабілізації психоемоційного стану;
 - розвиток умінь здійснювати тьюторську та психологічну підтримку здобувачів освіти.
- педагогічна та наукова компетентність:
 - розвиток авторитетності та експертності у визначеній галузі знань;
 - формування наукової компетентності та здатності застосовувати результати досліджень на практиці;
 - удосконалення умінь добирати оптимальні методи та технології навчання, організовувати освітній процес;
 - розвиток навичок педагогічного проектування, створення індивідуальних освітніх траєкторій для здобувачів освіти.
- комунікативна та соціальна взаємодія:

- удосконалення знань і вмінь у сфері комунікації, роботи з групами та індивідуального підходу до здобувачів освіти;
- розвиток навичок командної взаємодії та лідерства.
- цифрова та інформаційна компетентність:
 - опанування сучасними навчальними платформами (Moodle, Canvas, Blackboard тощо), інтерактивними сервісами (Kahoot, Genially, Wordwall тощо), освітніми ресурсами («Всеосвіта», «Prometheus», «EdEra» та ін.);
 - використання інтернет-ресурсів для підвищення кваліфікації й розвитку військово-професійних, педагогічних та андрагогічних компетентностей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отримані результати дають змогу стверджувати, що ефективність професійного розвитку викладачів вищої військової школи значною мірою залежить від рівня інтеграції андрагогічних принципів у освітній процес, а також від системного використання неформальної та інформальної освіти як простору для самореалізації й обміну досвідом. Кожен науково-педагогічний працівник відповідає за власну траєкторію розвитку та обирає форми підвищення кваліфікації, включно з платформами для неформальної та інформальної освіти. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні інтерактивних, емпірично перевірених моделей навчання дорослих у військовому освітньому середовищі, створенні інструментів оцінювання результативності неформальної та інформальної освіти та визначенні критеріїв ефективності індивідуальних траєкторій професійного зростання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітченко А. Проблеми підвищення кваліфікації викладачів у сучасній вищій школі: від формотворчості й експериментаторства до інноваційного пошуку. *Військова освіта : збірник наукових праць*. 2023. № 2 (48). С. 18–33. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2023-48/18-33>.
2. Вітченко А. Проблеми професіоналізації викладачів ВВНЗ в умовах сучасної війни. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2024. № 26 (2). С. 56-71. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.56-71](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.56-71)
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 04.09.2025).
4. Красницька О. Педагогічні умови формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів вищих військових навчальних закладів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2023. № 1(2). С 42–51. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22.2.5>
5. Деякі питання професійного розвитку науково-педагогічних працівників : Наказ М-ва освіти і науки України від 04.12.2020 р. № 1504. URL: https://drive.google.com/file/d/1atYLGRFdxm0nJF7_gfiTLn8nChV6Asxb/view (дата звернення: 04.09.2025).
6. Олійник Л. В. *Теоретичні та методичні засади навчання військово-спеціальних дисциплін майбутніх магістрів військово-соціального управління* [Текст] : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання (загальновійськові й військовоспеціальні дисципліни). Хмельницький : Нац. акад. Держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького, 2021. 521 с.

7. Олійник Л, Іллющенко С., Аксанов Т., Гнесь Б., Баранецька М. Структурно-функціональна модель професійного розвитку науково-педагогічних працівників у процесі підвищення кваліфікації у вищих військових навчальних закладах. *Військова освіта : збірник наукових праць*. 2024. № 2 (50). С. 116–125 DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2024-50/116-125>.
8. Олійник Л, Іллющенко С., Грищук Ю. Педагогічні умови професійного розвитку науково-педагогічних працівників вищих військових навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації. *Військова освіта : збірник наукових праць*. 2025. № 1 (51). С. 164–180. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2025-51/164-180>.
9. Рахманов В.О. Основні підходи до системи професійної військової освіти в Україні. *Військова освіта : збірник наукових праць*. 2021. № 1 (43). С. 279-288. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-43/279-288>
10. Семенова О. Ю. Професіоналізація особистості й функцій науково-педагогічної діяльності сучасного викладача в контексті андрагогічної парадигми. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2020. № (1). С. 29-34. URL: <http://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/1434>.
11. Скрипник М.І. Дослідження проблем професіоналізму науково-педагогічних працівників. *Проблеми освіти*. 2015. № 83. Ч. II. С. 194–199.
12. Jarvis P. *Adult Education and Lifelong Learning. Theory and practice*. 3rd. edn. London : Routledge, 2004. 374 p.

REFERENCES

1. Vitchenko, A. (2023). Problemy pidvyshchennia kvalifikatsii vykladachiv u suchasni vyshchii shkoli: vid formotvorchosti y eksperymentatorstva do innovatsiinoho poshuku. [Problems of Teacher Training in Modern Higher Education: From Formation and Experimentation to Innovative Research]. *Viiskova osvita*, 2(48), 18–33. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2023-48/18-33> [in Ukrainian].
2. Vitchenko, A. (2024). Problemy profesionalizatsii vykladachiv VVNZ v umovakh suchasnoi viiny. [Problems of professionalisation of higher education institution teachers in the context of modern warfare]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*. 26 (2). 56-71. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.56-71](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.56-71) [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada Ukrainy. (2017). Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII [On Education: Law of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
4. Krasnytska, O. (2023). Pedahohichni umovy formuvannia pedahohichnoi maisternosti maibutnikh vykladachiv vyshchikh viiskovykh navchalnykh zakladiv. [Pedagogical conditions for the formation of pedagogical skills of future teachers of higher military educational institutions]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: pedahohika*, 1(2), 42–51. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22.2.5> [in Ukrainian].
5. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2020). *Deiaki pytannia profesiinoho rozvytku naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv: nakaz vid 04.12.2020 № 1504* [Some issues of professional development of scientific and pedagogical workers: Order dated December 4, 2020 No. 1504]. Retrieved from https://drive.google.com/file/d/1atYLGRFdxm0nJF7_gfiTLn8nChV6Asxb/view [in Ukrainian].
6. Oliynyk L. V. Teoretychni ta metodychni zasady navchannya viyskovo-spetsialnykh dystsyplin maybutnikh mahistriv viyskovo-sotsialnoho upravlinnya. [Theoretical and methodological foundations of teaching military-specialised disciplines to future masters of military-social management]. [Tekst] : dys. na zdob. nauk. stup. d-ra ped. nauk : 13.00.02 - teoriya ta metodyka navchannya (zahalnoviyskovi y viyskovospetsialni dystsypliny) / Oliynyk Leonid

Vitaliyovych. Nats. akad. Derzh. prykord. sluzhby Ukrainy im. B. Khmelnytskoho. – Khmelnytskyi, 2021. 521 s. [in Ukrainian].

7. Oliinyk L, Illiushchenko S., Aksanov T., Hnes B., Baranetska M. (2024). Strukturno-funktsionalna model profesiinoho rozvytku naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv u protsesi pidvyshchennia kvalifikatsii u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh [Structural and functional model of professional development of scientific and pedagogical workers in the process of advanced training in higher military educational institutions]. *Viiskova osvita : zbirnyk nauk. prats.* 2 (50). 116–125. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2024-50/116-125> [in Ukrainian].

8. Oliinyk L, Illiushchenko S., Hryshchuk Yu. (2025). Pedahohichni umovy profesiinoho rozvytku naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladiv u protsesi pidvyshchennia kvalifikatsii [Pedagogical conditions for the professional development of scientific and pedagogical staff at higher military educational institutions in the process of advanced training]. *Viiskova osvita : zbirnyk nauk. prats.* 1 (51). 164–180. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2025-51/164-180> [in Ukrainian].

9. Rakhmanov V.O. (2021). Osnovni pidkhody do systemy profesiinoyi viiskovoyi osvityv Ukraini [Basic approaches to the system of professional military education in Ukraine]. *Viiskova osvita : zbirnyk nauk. prats.* 1 (43). 279–288. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-43/279-288> [in Ukrainian].

10. Semenova, O.Yu. (2020). Profesionalizatsiia osobystosti y funktsii naukovo-pedahohichnoi diialnosti suchasnoho vykladacha v konteksti andrahohichnoi paradyhmy [Professionalisation of the personality and functions of scientific and pedagogical activity of a modern teacher in the context of the andragogical paradigm]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Serii : Pedahohichni nauky.* 1 (34). 29–34. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2020-1-04> [in Ukrainian].

11. Skrypnyk M.I. (2015). Doslidzhennia problem profesionalizmu naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv [Research into issues of professionalism among scientific and teaching staff]. *Problemy osvity.* 83. Ch. II. 194–199. [in Ukrainian]

12. Jarvis P. *Adult Education and Lifelong Learning. Theory and practice.* 3rd. edn. London : Routledge, 2004. 374 p. [in English].

SUMMARY

Ihor Radomskyi,

Candidate of Pedagogical

Sciences, Associate Professor

Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education

of the National Academy of Pedagogical

Sciences of Ukraine

Professional Development of Teachers at Higher Military Schools in the Context of Non-Formal and Informal Education

Introduction: *The article investigates the professional development of teachers in higher military education within the context of non-formal and informal learning, with a focus on the principles of the andragogical approach. The relevance of the topic is determined by the transformation of the role of a military teacher from a transmitter of information to a mentor, facilitator and designer of the educational process. In modern military education, professional development is viewed as a strategic factor ensuring the quality of training for officers and specialists under dynamic security challenges.*

Purpose: *The purpose of the study is to identify and substantiate the main directions for enhancing the professional development of academic staff in higher military educational*

institutions at the national, departmental, institutional and individual levels, based on the andragogical approach and the integration of non-formal and informal learning mechanisms.

Methods: *The research applied theoretical methods of systemic analysis, synthesis, comparison, induction, deduction, generalisation and systematisation. This methodological framework made it possible to determine the essential characteristics, structure and factors influencing the professional development of lecturers in the system of higher military education, as well as to identify the interrelation between adult learning principles and professional growth in the military environment.*

Results: *The study clarifies the concept of «professional development» in the context of higher military education and defines it as a continuous, purposeful process of self-improvement and acquisition of pedagogical, professional, communicative, digital and leadership competences. It is emphasised that non-formal and informal education contribute significantly to lecturers' readiness for self-directed learning, reflection, practical application of acquired knowledge and integration of innovative technologies. The directions for improvement are outlined at the departmental, institutional and individual levels, focusing on the creation of a supportive and reflexive educational environment, international cooperation and the development of andragogical competence.*

Originality: *The originality of the study lies in the theoretical substantiation of the andragogical basis of lecturers' professional development and in the identification of improvement directions that ensure its systematic and continuous nature in the specific conditions of military education.*

Conclusion: *Professional development in higher military schools should be considered as a dynamic process of continuous learning that integrates formal, non-formal and informal educational forms. Its effectiveness depends on the creation of an andragogically oriented environment, promotion of self-education, and development of individual trajectories of professional growth. Further research prospects include the design of innovative models and technologies of adult learning adapted to the needs of military educators and institutions.*

Keywords: *professional development; teacher; higher military educational institution; andragogical approach; non-formal education; informal education.*